

AGATA MIROŃCZUK

Zakład Agrobiznesu, Instytut Agronomii
Akademia Podlaska w Siedlcach

MAKROEKONOMICZNE UWARUNKOWANIA ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE

Macroeconomic conditions of organic farming in Poland

ABSTRAKT: Opracowanie stanowi próbę ustalenia możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, z uwzględnieniem wsparcia ze strony Unii Europejskiej. Przyczyni się do głębszego poznania faktycznego stanu rynku produktów ekologicznych, gospodarstw ekologicznych oraz konsumentów i przetwórców na tym rynku. Generalnie przyjęto hipotezę, że istnieje duża szansa na rozwój sektora produkcji ekologicznej. Sprzyja temu przystąpienie Polski do UE.

Ocenę obecnego stanu rolnictwa ekologicznego w Polsce przeprowadzono na podstawie danych Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w Warszawie, który sprawuje nadzór nad jednostkami certyfikującymi w rolnictwie ekologicznym. Okres analizy źródeł obejmuje lata 2001–2005. Bazując na stanie obecnym rolnictwa ekologicznego przedstawiono uwarunkowania jego rozwoju w przyszłości, kładąc nacisk na czynniki makrootoczenia występujące w naszym kraju, także determinowane polityką Unii Europejskiej. Wskazano podstawowe kierunki działań, które mogą przyczynić się do efektywniejszego wykorzystania potencjału Polski w dziedzinie rolnictwa ekologicznego.

słowa kluczowe – key words:

rolnictwo ekologiczne – *organic farming*, gospodarstwa ekologiczne – *organic farms*, makrootoczenie – *macroeconomy*, finansowanie – *financing*, certyfikacja – *certification*

WSTĘP

Rolnictwo ekologiczne to całościowy sposób gospodarowania, którego zasady zostały ujęte w rozporządzeniu Rady EWG 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych z późniejszymi zmianami. Cechy charakterystyczne rolnictwa ekologicznego to między innymi: niestosowanie środków chemicznej ochrony roślin, nawożenie naturalne, metody chowu zwierząt zgodne z wymaganiami genetycznymi gatunku, niestosowanie regulatorów wzrostu i syntetycznych środków konserwujących, dbałość o zachowanie różnorodności biologicznej i bogactwa krajobrazu. W definicji rol-

ctwa ekologicznego przyjętej przez Komisję Kodeksu Żywnościowego Światowej Organizacji ds. Rolnictwa i Żywności oraz Światową Organizację Zdrowia na konferencji w Ottawie (15–18 kwietnia 1997 r.), podkreśla się funkcje ekologiczne i ekonomiczne tego systemu gospodarowania. Rolnictwo ekologiczne jest całościowym systemem gospodarowania, wspierającym różnorodność biologiczną, cykle ekologiczne i biologiczną aktywność gleby.

Celem opracowania jest próba wskazania czynników rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu uwarunkowań makroekonomicznych, kreowanych w dużym stopniu przez politykę Unii Europejskiej.

MATERIAŁ I METODA

Do analizy makroekonomicznych uwarunkowań rolnictwa ekologicznego w Polsce wykorzystano dane dotyczące gospodarstw ekologicznych w naszym kraju, będące w posiadaniu Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w Warszawie, który sprawuje nadzór nad jednostkami certyfikującymi w rolnictwie ekologicznym. Okres analizy obejmuje lata 2001–2005.

Na podstawie analizy zgromadzonych danych podjęto próbę zidentyfikowania podstawowych czynników determinujących rolnictwo ekologiczne w Polsce, traktowanych jako stimulanty i bariery rozwoju.

Uwarunkowania rolnictwa ekologicznego

Rolnictwo ekologiczne oznacza produkcję żywności metodami naturalnymi w czystym i bezpiecznym środowisku bez stosowania środków chemicznej ochrony roślin, nawozów sztucznych i dodatków przemysłowych do pasz, a także przy znacznym ograniczeniu leków weterynaryjnych w produkcji rolniczej.

Inne podejście do zagadnienia rolnictwa ekologicznego traktuje je jako system gospodarowania, który jest zrównoważony pod względem ekonomicznym i społecznym, aktywizujący przyrodnicze mechanizmy w produkcji rolniczej, oparty na naturalnych środkach produkcji, zapewniający trwałą żyzność gleby oraz zdrowotność roślin i zwierząt.

Zadaniem rolnictwa ekologicznego jest nie tylko produkcja żywności o wysokich parametrach jakościowych w zrównoważonym środowisku przyrodniczym, ale także ochrona i dbałość o jakość całego środowiska, w którym funkcjonuje, oraz zapewnienie dobrostanu zwierząt.

Z rozwojem produkcji ekologicznej wiąże się możliwość rozwiązania lub złagodzenia niektórych problemów, z jakimi borykają się rolnictwo konwencjonalne i obszary wiejskie, przede wszystkim:

- zmniejszenia nadwyżek żywności konwencjonalnej,
- zdywersyfikowania produkcji rolniczej,

- zmniejszenia tempa wyludniania się obszarów wiejskich,
- zachowania środowiska przyrodniczego i stopniowej jego poprawy,
- realizacji koncepcji rolnictwa zrównoważonego (3).

Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce determinowany jest z jednej strony specyficznymi cechami określonego regionu, a z drugiej uwarunkowaniami ekonomicznymi i makroekonomicznymi, związanymi z ogólnymi procesami rozwojowymi w kraju i na świecie. W naszym kraju występują czynniki stymulujące rozwój produkcji metodami ekologicznymi, istnieje także znaczna liczba czynników niesprzyjających bądź wręcz go ograniczających.

Argumentem przemawiającym za rozwojem rolnictwa ekologicznego są konkretne korzyści ekonomiczne, związane w niektórych przypadkach z utrzymaniem miejsc pracy, a tym samym zapobieganiem odpływowi ludności wiejskiej do miast. Obecna sytuacja ekonomiczna polskiej wsi i rolnictwa, problemy społeczno-demograficzne utrudniają zaplanowanie przyszłego rozwoju tej gałęzi gospodarki oraz form pomocy dla niej. Rolnictwo ekologiczne może być postrzegane jako szansa na przetrwanie dla małych gospodarstw, które nie mogą dorównać większym i silniejszym.

Korzystnym zjawiskiem w sferze pobudzania produkcji ekologicznej w rolnictwie jest wzrost zainteresowania konsumentów żywnością ekologiczną, zdrowym trybem życia (4). Wzrost zainteresowania rolnictwem ekologicznym jest niewątpliwie odzwierciedleniem transformacji systemu gospodarczego kraju, a co za tym idzie wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa (10). Nie bez znaczenia pozostaje otwarcie na liczący ponad czterysta milionów ludności rynek Unii Europejskiej, zważywszy, że Europejczycy konsumenci są zamożniejsi niż krajowi. Wzrasta przy tym świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego oraz aprobatą dla żywności ekologicznej przyjaznej środowisku, przede wszystkim ze względu na jej przewagę zdrowotną w porównaniu z żywnością konwencjonalną. Postępujący proces rozwoju społeczno-gospodarczego i towarowego rolnictwa oraz zanik więzi z wsią i rolnictwem coraz większej liczby ludności, będzie zwiększał zapotrzebowanie na żywność wyższej jakości, produkty pochodzenia regionalnego i lokalnego oraz produkty i żywność ekologiczną.

Do czynników stymulujących rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce należy zaliczyć ogólnie niższy poziom zużycia środków produkcji pochodzenia przemysłowego. Zużycie nawozów mineralnych, wynoszące na początku lat dziewięćdziesiątych średnio w kraju poniżej 100 kg NPK na ha UR, jest obecnie dwukrotnie niższe w porównaniu z przeciętnym wskaźnikiem w UE. Według specjalistów od uprawy roli i roślin jest to poziom nie dający gwarancji zbilansowania składników pokarmowych w glebie. Może to prowadzić w konsekwencji do zubożenia gleb w składniki pokarmowe i dalszych niekorzystnych zmian, związanych z uruchamianiem w tych warunkach, szkodliwych dla zdrowia ludzi i zwierząt, jonów metali ciężkich (1, 8). Produkty rolne i żywnościowe wytwarzane w Polsce nie zawierają substancji szkodliwych i niepożądanych ze względów zdrowotnych w ilościach przekraczających odpowiednie normy żywieniowe w kraju i na świecie (6, 7).

Od lat dziewięćdziesiątych ulega zmniejszeniu zagrożenie środowiska ze strony przemysłu ze względu na likwidację bądź restrukturyzację niektórych branż uciążliwych dla środowiska, a także redukcję ilości zanieczyszczeń emitowanych do środowiska przez zakłady przemysłowe. Obserwuje się również zmniejszone zagrożenie dla środowiska ze strony rolniczych gospodarstw domowych w wyniku rozbudowy infrastruktury kanalizacyjno-wodociągowej oraz zanieczyszczenia wód podziemnych w wyniku stosowania bardziej sprzyjających środowisku przyrodniczemu metod gospodarki nawozami organicznymi.

Do czynników niesprzyjających rozwojowi rolnictwa ekologicznego należy zaliczyć niewielki w dalszym ciągu popyt na żywność ekologiczną. W bliższej perspektywie trudno zakładać radykalne zmiany w kierunku jego pobudzenia, ponieważ zdecydowaną większość społeczeństwa i gospodarstw domowych stanowi grupa nabywców o przeciętnych i niskich dochodach. Właśnie ta grupa społeczna wykazuje silne reakcje wzrostu popytu na żywność w miarę zwiększania dochodów. Niewielki popyt tworzyć będzie grupa najbardziej zamożnego społeczeństwa, gdyż stopień pokrycia potrzeb jest tu najwyższy, bliski nasycenia. Należy więc oczekiwać, że ta grupa konsumentów nabywać będzie produkty żywnościowe najwyższej jakości, w tym również wytwarzane metodami ekologicznymi (5). Do barier popytu na żywność ekologiczną zalicza się:

- niskie dochody ludności,
- sprzedawanie produktów konwencjonalnych pod szyldem ekologicznych,
- brak zaufania do atestu,
- brak infrastruktury marketingowej.

Żywność ekologiczna jest droższa niż wytwarzana metodami konwencjonalnymi. Na produkcję ekologiczną nie ponosi się wprawdzie kosztów związanych z użyciem przemysłowych środków produkcji, ale spadek wydajności jednostkowych roślin i zwierząt przy tych metodach jest znaczny. Konieczne jest ponadto zwiększenie intensywności pracy i zabiegów mechanicznych w uprawie roślin.

Wielkość produkcji ekologicznej powinna być determinowana przez rynek. Działania administracyjne, polityczne lub kierowane z centrum, związane z podtrzymywaniem tej produkcji, poprzez finansowe jej wspieranie w dłuższym czasie mogą spowodować zwiększenie jej podaży nad popytem i powstanie problemów podobnych do tych, jakie występują na niezrównoważonych rynkach towarowych (9).

Podstawy prawne i ramy organizacyjne w zakresie rolnictwa ekologicznego

Rozwój produkcji ekologicznej podlega regulacji wynikającej z dokumentacji określającej kształt polskiej polityki rolnej oraz regulacjach prawnych i systemach wsparcia finansowego. Z dniem 1 maja 2004 roku zaczęły obowiązywać nowe przepisy w zakresie rolnictwa ekologicznego, mianowicie:

- Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. Nr 98, poz. 683); (12),

- Rozporządzenie Rady nr 2092/91/EWG z dnia 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. WE L 198, 22.07.1991 r., z późn. zm.),
- pozostałe akty prawa wspólnotowego wymienione w art. 1 ustawy o rolnictwie ekologicznym.

Rolnictwo ekologiczne stanowi jeden z siedmiu tzw. pakietów – obok rolnictwa zrównoważonego, utrzymania łąk i pastwisk ekstensywnych, ochrony gleb i wód, tzw. stref buforowych i zachowania lokalnych ras zwierząt gospodarskich – wchodzących w skład jednego z dziewięciu działań objętych Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2004–2006, tj. wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt. Pozostałe działania objęte Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich to renty strukturalne, wspieranie gospodarstw niskotowarowych, wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), zalesianie gruntów rolnych, dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej i grupy producentów rolnych. PROW jest planem pomocowym, który jest finansowany w 80% z budżetu UE, a w 20% z budżetu krajowego.

Celem tego działania było upowszechnianie praktyk rolniczych prowadzących do ekologizacji produkcji rolniczej w skali kraju, regionów i poszczególnych gospodarstw, a tym samym zbliżenie produkcji konwencjonalnej do produkcji ekologicznej.

Rolnictwo ekologiczne objęte jest systemem kontroli i certyfikacji utworzonym na podstawie ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o rolnictwie ekologicznym i spełnia wymagania określone w art. 8 i 9 Rozporządzenia Rady (EWG) nr 2092/91. System ten tworzą:

- 1) Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który upoważnia jednostki certyfikujące w zakresie rolnictwa ekologicznego do przeprowadzania kontroli wydawania i cofania certyfikatów zgodności;
- 2) Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, która sprawuje państwowy nadzór nad upoważnionymi jednostkami certyfikującymi w rolnictwie ekologicznym, dokonuje kontroli granicznej produktów rolnictwa ekologicznego, upoważnia do przewozu produktów rolnictwa ekologicznego z państw trzecich, nie wymienionych na liście Komisji Europejskiej, przyjmuje zgłoszenia producentów, którzy chcą rozpocząć działalność metodami ekologicznymi w rolnictwie;
- 3) Jednostki certyfikujące, które są upoważnione do przeprowadzania kontroli gospodarstw i przetwórci ekologicznych, wydawania i cofania certyfikatów zgodności.

Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce

Polska posiada doskonałe warunki do produkcji żywności metodami rolnictwa ekologicznego. Wzrost zainteresowania tą dziedziną rolnictwa nastąpił pod

koniec lat dziewięćdziesiątych. Początkowo rolnictwo ekologiczne rozwijało się jako ruch społeczny. Następnie Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi rozpoczęło prace nad przygotowaniem aktów prawnych regulujących tę dziedzinę rolnictwa. Wprowadzono wsparcie finansowe do kosztów kontroli, a następnie gospodarstw w postaci dotacji do hektara upraw ekologicznych.

Powierzchnia polskich upraw ekologicznych rośnie dynamicznie, jednakże jej udział w całkowitej powierzchni rolnej jest wciąż niski. Na koniec 2005 roku liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi (z certyfikatem i przedstawiających produkcję na ekologiczną) wynosiła 7183, co stanowiło 0,37% ogólnej liczby gospodarstw rolnych (tab. 1). W 2006 roku w systemie rolnictwa ekologicznego zostały zarejestrowane 9194 gospodarstwa, o powierzchni 220 tys. ha.

W latach 2001–2006 systematycznie wzrastała powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych (o 31%). W ciągu ostatniego roku przybyło w Polsce 2011 gospodarstw ekologicznych ogółem, co oznacza przyrost o 28%. Wyraźny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych i powierzchni gruntów, na której prowadzono tę działalność, odnotowano szczególnie w ostatnich trzech latach. Przyczyn tak dynamicznego rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce należy upatrywać w pojawiających się w coraz szerszym zakresie możliwościach finansowego wsparcia produkcji metodami ekologicznymi. Pomoc finansowa kierowana jest do rolników zarówno z budżetu krajowego, jak i ze środków Unii Europejskiej.

Największa liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi znajduje się w środkowej i południowo-wschodniej Polsce (małopolskie, świętokrzyskie, mazowieckie, lubelskie, podkarpackie). Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego przekracza 20 ha, przy średniej krajowej dla gospodarstw konwencjonalnych wynoszącej 8 ha (9).

Rolnictwo ekologiczne w Unii Europejskiej

W związku z podnoszeniem się stopy życiowej konsumentów w krajach UE poszukują produktów ekologicznych, za które gotowi są zapłacić więcej niż za wyroby wytwarzane metodami konwencjonalnymi. Warunkiem jest jednak ich wysoka jakość i bezpieczeństwo dla zdrowia. Polski rynek żywności ekologicznej jest obecnie szacowany na ok. 50 milionów euro. Żywność certyfikowaną kupuje już ok. 7% polskich konsumentów, głównie w specjalistycznych sklepach oraz bezpośrednio u rolników.

Liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi w Unii Europejskiej wyniosła w 2004 roku 142 393, co stanowiło 1,7 ogólnej liczby gospodarstw. Największe powierzchnie upraw ekologicznych znajdowały się we Włoszech (1052002 ha), Niemczech (734027 ha), Hiszpanii (725254 ha), Wielkiej Brytanii (695619 ha).

Zainteresowanie rolnictwem ekologicznym w poszczególnych państwach Unii Europejskiej jest zróżnicowane (tab. 2). W krajach, w których występują mniej

Tabela 1

Kierunki zmian polskiego rolnictwa ekologicznego w latach 2001–2005
Development of organic farming in Poland in 2001–2005

Wyszczególnienie Specification	2001	2002	2003	2004	2005
Liczba gospodarstw ekologicznych: Number of organic farms					
– ogółem; total	1787	1977	2286	3760	7183
– z certyfikatem; certificated	669	882	1287	1683	2050
– przestawiających produkcję; in conversion	1118	1097	999	2077	5133
Powierzchnia użytków rolnych gospodarstw ekologicznych ogółem Total area of agricultural lands in organic farms	38732	43827	49928	82730	167740
Udział gospodarstw ekologicznych w liczbie gospodarstw rolnych (%) Share of organic farms in total number of farms (%)					
– ogółem; total	0,09	0,10	0,12	0,19	0,37
– z certyfikatem; certificated	0,03	0,04	0,07	0,09	0,11
– przestawiających produkcję; in conversion	0,06	0,06	0,05	0,10	0,26
Udział UR gospodarstw ekologicznych w ogólnej powierzchni UR gospodarstw rolnych Share of organic lands in total area of agricultural lands	0,23	0,26	0,30	0,49	0,99

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2005, oraz Rocznika Statystycznego Rolnictwa, GUS, Warszawa 2005.

Source: own calculations on the base of data from Agricultural and Food Quality Inspection and Agricultural Statistical Yearbook

sprzyjające warunki przyrodnicze do rozwoju produkcji rolniczej (Austria, Finlandia, Włochy, Szwecja, Grecja, Dania), udział rolnictwa ekologicznego jest większy. Według danych Research Institute of Organic Agriculture, średnio gospodarstwa ekologiczne wykorzystują tam 7–11% użytków rolnych. Natomiast w krajach, które mają warunki przyrodniczo-glebowe sprzyjające intensywnej produkcji rolnej (Francja, Holandia, Niemcy, Wielka Brytania), procent gospodarstw ekologicznych w powierzchni UR jest dużo mniejszy.

Tabela 2

Rolnictwo ekologiczne Polski na tle krajów Unii Europejskiej w 2005 r.
Organic farming in Poland and in European Union in 2005

Lp. No.	Kraj Country	Powierzchnia upraw ekologicznych w stosunku do ogólnej powierzchni użytków rolnych Share of organic lands in total area of agricultural lands (%)	Liczba gospodarstw ekologicznych w stosunku do ogólnej liczby gospodarstw Share of organic farms in total number of farms (%)
1.	Polska; Poland	0,5	0,2
2.	UE; EU	4,4	1,7
3.	Austria; Austria	12,9	9,5
4.	Finlandia; Finland	7,2	6,6
5.	Włochy; Italy	6,9	2,0
6.	Szwecja; Sweden	6,8	4,2
7.	Grecja; Greece	6,2	0,7
8.	Dania; Denmark	6,1	6,1
9.	Czechy; Czech Republic	5,9	2,1
10.	Estonia; Estonia	4,6	1,9
11.	Niemcy; Germany	4,3	4,0
12.	Wielka Brytania Great Britain	4,2	1,7
13.	Słowenia; Slovenia	4,1	1,7
14.	Portugalia; Portugal	3,2	0,3
15.	Hiszpania; Spain	2,8	1,3
16.	Słowacja; Slovakia	2,4	1,3
17.	Holandia; Holland	2,2	1,5
18.	Luksemburg; Luxemburg	2,0	2,0
19.	Francja; France	1,7	1,7
20.	Belgia; Belgium	1,7	1,1
21.	Łotwa; Latvia	1,0	0,1
22.	Litwa; Lithuania	0,7	1,0
23.	Cypr; Cyprus	0,1	0,0
24.	Malta; Malta	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2005.

Source: own calculations on the base of data from Agricultural and Food Quality Inspection and Agricultural Statistical Yearbook

Z analiz Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych wynika, że w Polsce w 2004 r. powierzchnia użytków rolnych przeznaczonych pod uprawy ekologiczne stanowiła około 1% ogólnej powierzchni ekologicznej w krajach Unii Europejskiej.

Dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego w UE jest wynikiem przede wszystkim wspierania tej produkcji począwszy od lat dziewięćdziesiątych oraz wzrastającego popytu na produkty ekologiczne ze strony konsumentów. Polityka Unii w tym zakresie zapewnia integrację celów ekonomicznych, środowiskowych i socjalnych (11).

Wsparcie finansowe dla rolnictwa ekologicznego

Integracja Polski z Unią Europejską zwiększyła możliwości zbytu wyprodukowanej żywności, a przewidziane ustawowo subwencje dla rolnictwa ekologicznego zwiększają zainteresowanie rolników tego typu produkcją. Potwierdza to przykład Austrii i Szwecji (2), które po wejściu do Unii wykorzystały środki wspierające gospodarstwa ekologiczne. Obecnie obszar gospodarstw ekologicznych zajmuje tam od 8 do 18% użytków rolnych, podczas gdy w Polsce jest to mniej niż 1%.

W Polsce rolnictwo ekologiczne po raz pierwszy uzyskało wsparcie finansowe państwa w 1998 roku, kiedy wprowadzono dotację do kosztów kontroli gospodarstw ekologicznych. Była ona udzielana jednostkom kontrolnym. W roku 1999 dodatkowo wprowadzono dotacje do hektara upraw ekologicznych. Beneficjentami tego wsparcia byli rolnicy prowadzący ekologiczne gospodarstwa rolne lub przestawiający gospodarstwa konwencjonalne na ekologiczne. Obecnie wsparcie finansowe dla rolnictwa ekologicznego w Polsce, podobnie jak we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, pochodzi z dwóch źródeł: z budżetu krajowego oraz z budżetu unijnego.

Zasady udzielania dotacji i ich wypłacania zawarte są w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 maja 2006 roku w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa (Dz.U. Nr 98, poz. 683). Zgodnie z wyżej wymienionym rozporządzeniem udzielane są następujące dotacje:

- na dofinansowanie kosztów kontroli gospodarstw rolnych,
- na prowadzenie badań z zakresu rolnictwa ekologicznego,
- na koordynację doradztwa w zakresie rolnictwa ekologicznego i prowadzenie ekologicznego gospodarstwa pokazowego oraz wydawanie materiałów szkoleniowych,
- na analizę zawartości niedozwolonych substancji (pestycydów) w płodach rolnych.

Zasady ubiegania się o płatności ze środków wspólnotowych określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obsza-

rów wiejskich (13) oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 sierpnia 2004 roku w sprawie wzoru wniosku o przyznanie płatności z tytułu realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt (14). Producenci prowadzący gospodarstwo metodami ekologicznymi otrzymywali dotacje do hektara upraw ekologicznych na podstawie wniosków o przyznanie płatności z tytułu wspierania przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt, w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006, w pakiecie S02 – Rolnictwo ekologiczne. W PROW na lata 2007–2013 przewiduje się 12 wariantów upraw ekologicznych:

- 1) Uprawy rolnicze (bez certyfikatu);
- 2) Uprawy rolnicze (z certyfikatem);
- 3) Trwałe użytki zielone (bez certyfikatu);
- 4) Trwałe użytki zielone (z certyfikatem);
- 5) Uprawy warzywne (bez certyfikatu);
- 6) Uprawy warzywne (z certyfikatem);
- 7) Uprawy roślin zielarskich (bez certyfikatu);
- 8) Uprawy roślin zielarskich (z certyfikatem);
- 9) Uprawy sadownicze (bez certyfikatu);
- 10) Uprawy sadownicze (z certyfikatem);
- 11) Pozostałe uprawy sadownicze (bez certyfikatu);
- 12) Pozostałe uprawy sadownicze (z certyfikatem);

W 2004 roku Rada Unii Europejskiej zobowiązała państwa członkowskie do opracowania krajowych planów działań, na podstawie Europejskiego Planu Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa. Dokument ten stanowi element strategii rozwoju polskiego rolnictwa ekologicznego w latach 2007–2013. Ma on na celu osiągnięcie szybkiego wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce, tj. do osiągnięcia średniego poziomu w Unii Europejskiej, czyli 3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. Wdrożenie Planu Działań stwarza możliwości rozwiązywania problemów związanych z bezpieczeństwem żywności i jej jakością, ochroną środowiska, dobrostanem zwierząt, a także rozwojem obszarów wiejskich.

PODSUMOWANIE

Rolnictwo ekologiczne jest dynamicznie rozwijającą się dziedziną rolnictwa na świecie. Polska również dąży do zwiększenia znaczenia tego kierunku produkcji. Produkty rolne pochodzące z produkcji prowadzonej metodami ekologicznymi stanowią gwarancję bezpiecznej żywności, a jednocześnie produkcja ekologiczna jest przyjazna środowisku naturalnemu. Analiza zgromadzonego materiału empirycznego z powiązaniu z dorobkiem literatury przedmiotu w zakresie uwarunkowań rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków:

1. Pomimo istnienia wielu czynników sprzyjających rozwojowi rolnictwa ekologicznego, w dalszym ciągu w Polsce barierą są nie do końca dostosowane struktury prawno-organizacyjne.

2. Konieczne są zmiany w technologiach już stosowanych w produkcji i przetwórstwie żywności ekologicznej.

3. Warunkiem upowszechnienia rolnictwa ekologicznego jest wzbudzenie zainteresowania nim producentów, a jest to możliwe jedynie przy akceptacji przez rolników aspektów ekonomicznych tego sposobu prowadzenia gospodarstw. Produkcja ekologiczna musi być bowiem nie tylko przyjazna dla środowiska przyrodniczego, ale także opłacalna.

4. Dużą rolę w działaniach na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego powinna odgrywać promocja, mająca na celu zachęcenie rolników do produkcji surowców ekologicznych, przetwórców do ich przetwarzania oraz konsumentów do ich nabywania. Będzie to podstawą stworzenia dobrze funkcjonującego rynku żywności ekologicznej w Polsce.

5. Wskazane jest wzmocnienie systemu kontroli i certyfikacji, co wpłynie na jakość pracy jednostek certyfikujących i zwiększy wiarygodność wysokiej jakości produktów ekologicznych wśród konsumentów.

6. Obecny niezadawalający stan rolnictwa ekologicznego w Polsce wskazuje na potrzebę podejmowania w coraz szerszym zakresie badań, których wyniki staną się źródłem wiedzy dla doradztwa, rolników i przetwórców.

Konieczne jest stworzenie efektywnie działającego systemu gromadzenia danych i statystyki w rolnictwie ekologicznym, co umożliwi lepsze dostosowanie produkcji do potrzeb rynku. Pomoc w organizowaniu się rolników w grupy producentów pozwoli na bardziej efektywne zaspokojenie potrzeb i oczekiwań segmentu żywności ekologicznej. Realizacja wskazanych zamierzeń stworzy warunki, by gospodarowanie w oparciu o walory przyrodnicze stało się stałym elementem rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce.

LITERATURA

1. Barszczak T.: Przesłanki ekologiczne rozwoju rolnictwa. Mat. konf. „Rolnictwo a ochrona środowiska na obszarze Zielone Płuca Polski”, Białystok, 1996.
2. Fedyszak-Radziejowska B.: *Opinie. Polityka*, 5.06.2004, **23**.
3. Łuczka-Bakuła W.: Rolnictwo i rynek żywności ekologicznej u progu XXI wieku. *Zag. Ekon. Rol.*, 2004, **4**.
4. Łuczka-Bakuła W., Mądrzak C.: Żywność konwencjonalna, ekologiczna, zmodyfikowana genetycznie – aktualny stan rynku i perspektywy jego rozwoju. *Więś Rol.*, 2003, **3**: 82-100.
5. Meredyk K. (red.): *Efektywność i warunki handlu żywnością*. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok, 2002.
6. Michna W.: Jakość surowców rolnych i żywności jako ważny składnik oceny zrównoważonego rozwoju rolnictwa. *Puławy*, 2000, *Pam. Puł.*, **120/II**: 317-323.
7. Michna W.: Problemy proekologicznego rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej. *Zag. Ekon. Rol.*, 1999, **2-3**.

8. Nawrocki S.: Stan środowiska rolniczego na obszarze Zielone Płuca Polski. Mat. konf. „Rolnictwo a ochrona środowiska na obszarze Zielone Płuca Polski”, Białystok, 1996, 26.
9. Niewiadomski K.: Niektóre zagadnienia związane ze spożyciem żywności w Polsce. W: Wybrane aspekty rolnictwa ekologicznego w Polsce; E. Hościłowicz, K. Niewiadomski, Wieś i Rolnictwo, PAN, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, 2006, 4: 63.
10. Smoluk J., Łuczka-Bakuła W.: Aktualna sytuacja rolnictwa ekologicznego w UE i w Polsce. Zag. Doradztwa Rol., 2004, 3: 35-45.
11. Wiatrak A.: Polityka ekologiczna w zrównoważonym rozwoju rolnictwa. Zag. Doradztwa Rol., 2001, 1: 90-100.
12. Dz.U. Nr 98, poz. 683.
13. Dz.U. Nr 174, poz. 1809, z późn. zm.
14. Dz.U. Nr 181, poz. 1878, z późn. zm.

MACROECONOMIC CONDITIONS OF ORGANIC FARMING IN POLAND

Summary

Perspectives for the development of organic farming in Poland in the context of current policies of the EU related to this system were presented in the paper. The research aims to analyse the current status of the organic farms, processing sector, and the whole organic market as well as the consumers interested in purchasing organic food. It is accepted that there is a big chance for development of organic farming in Poland, especially after joining the EU; however, it is still a niche sector and there is a relatively weak link between production and consumption. Data from the Agricultural and Food Quality Inspectorate were used to diagnose the present status of organic farming in Poland. The period of the analysis included 2001–2005. On the basis of the present situation of organic farming in Poland, the conditions of its further development were presented as being influenced by different macroeconomic factors, as well as by policies of the European Union. Different possibilities for a more efficient use of the potential of Poland for further development of organic farming were presented.

Praca wpłynęła do Redakcji 3 VII 2007 r.